

ACC. N:R M. 1950: 1-119.

Landskap: Östergötland

Upptecknat av: Carl Lagerstål

Härad: Ydre

Adress:

Socken:

Berättat av:

Uppteckningsår: 1921.

Född år i

Dubblett
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

ACC. NR M. 1950

R E G I S T E R.

Vad skomakare Bäck hade att berätta	5
Odens jakt	"
Skogsjungfrun	"
Jaktmagi	6
Villad	7
Varsel till bröllop	7
Lyse lyktgubba	8
Ljussken	8
Åskan	8
Spökeri	9
Benknota av jätte	9
Väderleksmärken	10
Grötrim	11
Tabu	11
Kistbockarna	11
Nyköpta djur	11
Människoben	11
Rågastar	12
Midsommarnatten	12
Framsynthet	12
"	13
Annandag jul	14

Pubblett
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

sid 352

ACC. NR M. 1950

Märkesdagar	14
Påskskämt	14
Påskkärningar	14
Bjära	15
Humle underlättar döds kamp	15
Locket på kistan	16
Kistan aldrig tom	16
Dödstro	16
Självspilling	16
Begravning	16
Granris på vägen	17
Åskan o troll	17
Segerluva släcker eld	17
Dra björk	18
Brudgumsskjortan	18
Bruden bortstulen	18
Förkastelsedagar	18
Slakt	18
Skatt	19
Hälsokälla	20
Skärvan	20
Stå fadder	20
Tvillingsstutar o skatt	21
Västgöte	23

~~Dubblott~~

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

ACC. N:R M. 1950.....

Dubblett

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Spiritus	24
Vad Tilda i Bruket berättade.	
Jul seder	27
Jultiggare	27
Julölet	27
Granris julafton	27
Doppa i grytan o "julgalten"	28
Djuren julafton	28
Tydor	28
Bastu	28
Dödsvarsel	29
Julklappar	29
Tydor	30
Maten på bordet	30
Ljus brinnande	30
Grenljus	31
Djuren tala	31
Juldagen	32
Annandas morron	32
Midsonnarafton	33
Seende i framtiden	34
Bröllops-sed	36
Barns-nöd	36
Förlossningsbruk	36

ACC. N:R M. 1950

Dubblätt

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Segerhuva	37
Mot åskeld	37
Bot mot ros	37
Missfall	37
Bortbytt	38
Besök hos barnsängskvinna	38
Oren	39
Odöpt barn	39
Fadderbjudning	39
Paddrar vid dopet	39
Barndopsed	40
Vattnet till barnets första bad	40
Barnets badvatten	41
En moder skulle inte gå ut sedan solen gått ned	41
En kvinna hade gått ut med barnet	41
Modern gick i kyrkan	41
Barnet badas	42
Mot skärvan	42
Stjärnskarva	43
Badvatten i eldbränder	44
Eldbrand efter en tatterska	44
Dött barn kallas upp	44
Krypa under kullblåst träd fick barnet skärvan	45

ACC. NR M. 1950.....

Smörjning	46
Lika botar lika	46
Havande kvinna se kar med ormatag	47
Källa	47
Påskveckan	48
Fettisdag	48
Långfredag	49
Dymmelonsdag	49
Skärtorsdag	49
Påskafton	49
Offerkast	50
Bjära	50
Bjärspy	51
Majeldar	52
Midsommarstången	52
Vafferafton	52
Vafferdan	52
Midsommaren	52
Midsommarnatten	52
Midsommarvattnet	53
Glömma att så	53
Man skulle aldrig ynka ett djur	53
Svinhjärtat	53
"Talbenet"	54

Dubblätt
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

ACC. NR M. 1950.....

Dubblätt

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Svinrumpan	54
Slaktaren	54
"Rumpedraget"	55
Hästsko lyckosamt	55
Byggdes på dagen, revs på natten, Ingen tur att bygga över troll.	56
Bränne Frigge	56
" " Förgjorde flickor	56
Tomte	59
De tre fästmöna	60
Visste inte vem han skulle gifta sig med.	61
En riktigt galen historia	61
Friare historier	62
Prövade flickan före giftermål	63
Stjälade ved	64
Skära med kniv i mjölk	64
" " " i kaka	64.
Vad Hanna i Bruket hade att berätta	
Sågen om hur Sommen kom till	65
Mjölkhurar	65
Liven var en stortjuv	65
Man vakade över barnet så länge det var odöpt	66

ACC. NR M. 1950

Bortbyting	68
Svavel på tröskeln när barnet var odöpt	68
Se något, tiga till solen gått upp	68
Lade ner ormar i tröskeln	68
När en ko kalvat, först själv smaka mjölken	69
Råmjölk fick ej bäras bar.	69
Somliga se mer än andra	69
Maran	70
Få lätt barnsäng	71
Trollguld	71
Tomtar	71
Ljus brann julnatten	72
Dödstyda	72
Julafton barrades på golvet	72
Dödstyda	73
Gå bort med julen	73
Säga upp rättor, Tomas-mäss-dag	73
Bränne-Frigge	73
Förtrolla bössa	74
Drömma om död	75
Rå	76
Havande kvinna-se vådeld	77
Pick barn eksem-botemedel	77

Dubblätt
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

ACC. NR M. 1950.....

Kvinna som ej gått i kyrke togs ej i hand	77
Få gott läkekött	78
Finnskor ansågs trollkunniga	78
Barn hade egendomligt läte, lägga bröd på bröstet	78
Barsölsfläcker	78
Klämm, dödade hund, katt, häst, o.s.v.	78
Slakta hästar	79
Havande kvinna-slakt	79
Fula eller vanskapta ögon-- sett en slaktad kalv i ögonen	79
Ej ynka slaktdjur-svår död	80
Slakt i nedan -- ingen drygssel	80
Tyda	80
"Låna rumpedraget"	80
Käkbenet användes av barnet s.leksak	80
Ben vid tungroten gjorde att djuren ej kunde tala	81
Benämning på kons olika magar	81
"Slakte-palten"	81
Havande kvinna-vid dödsbädd	82
Svår dödskamp-fjäderkudde	82
Ej dö förrän man bekänt vad man gjort	82
Klockan stannades vid dödsfall	82
Vid dödsfall hängdes lakan för spegeln	82

Dubblätt
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

ACC. NR M. 1950.....

Ej klippa naglar på söndagar	83
Självspillingar	83
Locket skulle ligga bredvid kista	83
Självspilling	83
Hälsa på lik	83
Sparka ikull likpallarna	83
Bära kistan	84
Smyckades med granar vis sorgehus.	84
Vänta ut flera lik	84
Bära kistan snett	84
Brudgranar	85
"Repa-gubbar	85
Våfferdagsafton	85
Matthias kastar den heta stenen	85
Första sommardan	86
Majeldar	86
Dymmelonsdagar	86
Vad Tilda i Bruket berättade.	
Betesgång	87
Trollgubbe	87
Dödsvarsel	87
Gå igen	88
Vid dödskampen stannades klockan	88

Dubbielt

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Ljus både natt o dag hos liket	88
En döende ej ligga på fjäderkudde	89
Gumma som stulit dog inte förrän hon tagit fram allt	90
Svår dödskamp-olyckliga	90
Präst som kunde se om de var olyckliga eller lyckliga	90
Havande kvinna-lik	91
Klippa naglar	91
Den döde skulle taga sjukdom med sig i graven	91
Död, havande kvinna skulle ha barnklä- der med i graven	91
Död kläddes i vita vantar o strumpor	92
Spöke kan inte säga något, förrän det blir tilltalat	92
Ej dricka mycket på långfredagen	93
Sjukt barn gå på självspilling	93
Vid sorgehuset restes grahar	93
Kistan bars bort, bockarna omkullkast,	93
Den som lämnade begravningsgården sist, skulle först dö	93
Bakelser i svart o vitt vid begravn	94
" " rött o vitt vid bröllop	94
Begravningskalas	94
Brud, tappa något, bli fattig	94

ACC. NR M. 1950

Dubblätt

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

"Bönemålskärn skulle ha strumpor	94
Dra björk	94
Ramlat utför predikstolen	95
Brudgumsskjortan	96
Bröllop	96
Få husbondeväldet	96
"Bröttma" klä bruden	96
Få husbondevälde	97
Vaggvisa	97
Vad Posta hade att berätta.	
Gå tyst midsommarskväll	99
Gastkramad	99
Marspy	99
Svår dödskamp	99
Mjölkhare	99
Mjölkkrukan under förklädet	100
Råmjölspannkaka	100
Varsel	100
Ej gå i byn julafton eller juldagen	101
Gå ut under julen	101
Självspilling	101
Vad skomakare Bäck hade att berätta.	
Klok gubbe	105 -111

ACC. NR M. 1950.....

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Bonden o"den dålige" skulle nämna 3 träd	111
Skam o. skomakaren	111
Pigor o ny plats tillträdande	115
Gåta	116
Fästefolk skulle inte stå fadder	116
Vad Charlotta i Frösum berättade.	
Julaften barrades på golvet	119
När de körde dynga rimmade de	120
Julbrasan	120
Stå på en flik av prästens kappa, kunde man få se en liten med horn	120
Sand på bänkarna efter de dödas"otta"	121
Likeka	121
Petter på "Plassen"	121
Djuren kunde tala om julnatten	124
Vit trollhare	125-127
Johan i Sund hade en spiritus	128
Spiritus	128
Skära kors i mjölken	129
Dymmelsonsdan satte man påskklövar på varnadra	129
Påskkäringarna skrämdes med skott	129
Lysning "ramlat från predikstolen"	130
Fästemanspresent	130
Fästemöpresenter	130

ACC. N:R M. 1950

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Bära mössa o stycke dagen efter bröllopet	131
Bönaman skulle ha strumpor	131
Papper o Knullter i vägg	131
Kyrkogångskvinna hade godsaker med sig	132
Kal-Adam skyttade	133
Gåta	134
Julklappsutdelning	134

Vad fru Bäck i i Hostugan berättade	
Skämma för grannen i dymmelveckan	135
Vers ang smörlycka	136
Ta mjölk från grannen	136
"Etter-bruer"	138
Gifta kvinna svartklädda böndagarna	138
"Skålpengar" till vaggerep	140
Pengar insamlades till präst, klockare o kyrkstöt	140
Brud o brudgum lade sliverslant i skor	140
Den som vid vigsel lutade ifrån, dog först	140
För att korv ej skulle spricka slogs den i spiselmuren	141

Vad Tilda i bruket berättade.	
En vaggvisa	145
Sägen	146
Gåta	149

ACC. N:R M. 1950

Åskan	149
Frunttimmer som var vid åskväder skulle ej lyfta på kjolen	149
Tor är ute o kör med sina vagnar	150
Giftermålstyddor	150-152
Lek	152
Vad fru Bäck i Hagstugan berättade	
Bose eller flängen	153
Ramsa	153
En danslek	154
Gåta	154
Borra Gullöga	156-157
Vad smen Jonsson i Österby berättade	
Julafton	165
Julnatten stod bordet dukat	165
" lag man i syskonbädd	165
" kunde djuren tala	166
Skärtordagsdynga	166
Väderleksmärken	167
Dymmelonsdan-satte man på påskklövar	168
Sätta ut ughskvasten till påskkärng	168
Skjuta påskkärningen välkommen	168
Spå på svinmjä lten	169
Flängen och Bosen	169

10 Dubblott

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

ACC. NR M. 1950

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Visa om präst	170
Ej ynka slaktdjur	172
Slakt	172
Låna rumpedrag	172
Odens jakt	172
Mästerskytt	172
Kusken som körde över sjön	176
tog kraften från hästar på stall	177
Betesgång	179
Trollhare	179
Nisse i habbe-hult	179
Läsa bort värk	180
Sätta bölder i träd	180
Vaffersafton	181
Majeldar	181
Dricka mærg i ben	182
Första sommardan-	182
Väderlekstyda	183
Offerkast	183
Offer	184
Självspillingar	184
Begravningsmaj	184
Lade tobak och pipa i kistan	185*
Man trodde att rika hade spiritus	185

Doublet

ARKIV

Tomtar och bonden	185
Lill-klockan i Sundsjön	186
Skärvan	186
Havande kvinna	187
Trollbägaren	188 -90
Gåtor	208-09
Stolpe med sten	210
Nyfött barn o troll	213
Drack ur flickans krus, blev gift med	h213
Trämärta	214
Trollet och åskan	216
Spiritus	217
Dödsvarsel	217
Sätt att fara till o från begravning	219
Spotta tre gånger -Ekorre övervägen	219
Slå korv i pannmuren innan kokningen	219
Katt, hund o höns fick ej råmjölkspann-	kaka 219
"Röda Hund" -pissat på en älva	220
Skärvan	220
Botemedel mot skärvan	220
Ta bort vårtor	220
Skulle levande begravas	222
Om ägare till bi dör	223
Möta sopor i dörr, inte bli gift	223

ACC. NR M. 1950

~~IDubblott~~
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Måka hos djuren Annandagjul	232
Julvisa	232
Julbrasan	233
Julnatten-ljuslåga delade sig	233
Liknande tecken påskdagsmorgon	234
Grötrim	234
Jullek med nötter	235
Odens jakt	236
Nu är Korn-bonden ute och kör-- --När åskan gick	237
Flickan blev bergtagen	238
Två gubbar som metade fick trollbrö	239
När bonden skulle låna pengar av Urbergsgubben	240
Trädgården på Moberget	240
Kampas från kyrkan, ta första supen	241
Dymmelsönsdan	241
Dymmelonsdagskäringar för till Blåk.	242
Märrflängare den som flådde hästar	242
Betesgång	244
Spå i kaffesump	243
Nykalvad ko ha stål i drickat	244
Hälsningsord	244
Gullringskullen	244
Ta blommor på kyrkogården	245

ACC. NR M. 1950

Dubblätt
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Kreatursdoktor tog ben från kyrkogården	245
"Maer" o töppe	246
Spånor i kistan	246
Kvicksilver i korv	246
Korv slogs i pannmuren innan kokningen	246
Lysning	246
Plikta för oäkta barn	246
Lek "borra gulläpple"	247
Julafton fick djuren bättre foder	255
Brödskiva med till julotta gavs å djur	255
Julnatten-julbrasan, julbordet	256
Inte bra att mocka dynga förrän an-dan	256
Djuren tala julnatten	256
Ej spinnai påskveckan	256
August botar skårvan o fallandesjuka	256
Skärtorsdan	258
Dymmelsondagen sättes raka och kvast bort	259
Missfall-sätta ned det i öppen grav	260
Huvudkläde-vrångain o räta ut	260
Julafton hackat ris på golvet	260
Slå dynga över dörren skärtorsdag	263
Dymmelskärningarna tog grisslan m.m.	264
"År-källa"	264
Sopa över allt skärtorsdagsmorgon	264

Dubblott

ACC. NR M.1950

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Trollgubben "Bränne-Frigge"	264
Julbrasan	267
Julljusen	267
Julprydnad	267
Odens jakt	268
Djuren talade julnatten	268
Nyfött barn ha fällkniv på sej	268
Kors över dörren	268
Barn med segerhuva	270
" tvättvatten	270
Gastkramad	270
Släppa djur på hete, gå över stål	270
Nykalvad ko-stål i dricksvattnet	271
Kyrktagning	271
Bot mot födelsemärken	271
Namnsägen	271
Barn skulle uppkallas efter död släkting	272
Harmynt-lyte	272
Lye-under havandeskapet	273
Botemedel mot fallandesjuka	275
Barn med djurläte	275
Vådeldsmärke	276
Modern se i öppen grav, får barnet skärvan	276

ACC. N:R M. 1950

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Moderpassion	276
Led av moderpassion	276
Bota vårtor med fläsksvål	277
Sänkt kyrkklocka -dragas upp av tvillingstutar	277
Namnsägen	277
Vafferdasafon	278
Midsommarstång	278
Gå tyst midsommarafon	279
Äta drömsill	279
Dymmelveckans dagar	280
Skämt dymmelsondan	280
Sist ut ur begravningsgården-först dö	281
Sällskap med död	281
Gastkramad	281
Råka ut för spöke	284
Inte sörja efter barn	284
Klädedräkt	284
Kvinnorna gick i kyrkan i bara särkärmar	285
Kvinnornas helgdagsdräkt	286
Hyvelspån i kistan	286
Havande kvinna som dött	286
Förbjudna arbeten under påskveckan	287

ACC. NR M. 1950

Påskafteon o påskkärningar	287
Barndop	287
Självspillingar	287
Dra björk	288
Lysning "käpp o krycka"	288
Gick med "vita kappan"	289
Vid barndop barn ha silvermynt i hand	289
Bjärspe	290
Stina-Maja skulle ta musten ur korna	290
Stå på dyngkasten o ropa på djuren	291
Trollkärning-tog bort smör o mjölk	291
Inte ynka slaktdjuren	291
Slakatäre som ej träffa leden, hade ljugit	291
Kors i degen	292
"Olydnadsöra"	292
Låna rumpedraget	292
Katt o hund ej smaka råmjölkspannkaka	293
Skynke över mjölk från nykalvad ko	293
Hackat ris i stuga o ladugård	295
Tre treetingar ett år	295
Veckoräkning	295
Julgran o julljus	295
Julafton se genom fönstret	296
Taga blomma på grav	296

Dubblätt

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Dubblätt

ACC. N:R M. 1950

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Trollkäringar o trollgubbar	296
Spån i kistan	297
Klockan stannades vid dödsfall	297
Självspillingar begravdes i tysthet	297
Hate med sju huvuden	298
Odens jakt	300
Offerkälla	300
Sägen om skatt	301
Offerkast	301
"Flången" hästslaktaren	301
Havande kvinna ej vid slakt	301
" se hate barn bli harmynt	302
Om slaktaren inte träffade leden	302
Låna rumpdrag	304
Slå korv i muren	305
Skärtorsdagsmorron	305
Skärtorsdagsdynga	305
Segerhuva	307
Lägga eldbrand i barns badvatten	307
Kvinna som inte gick i kyrkan	307
"Horskärvan"	308
Barnets namn	309
"Vafferdan"	309
Bränne-Frigge	309

ACC. N:R M.1950

Dra björk	310
"Hest" namn på odöpt barn	311
Se genom fönster julafton, den som syntes utan huvud skulle dö under året	311
Hackat granris julafton	313
Brinnande ljus julafton	313
Granvedsbrasa julafton	313
Vatten blev som vin julnatten	314
Midsommarnatten	314
Julhalm	316
Maten stod på bordet julnatten	316
Spiselaskan juldagsmorgon	316
De dödas juotta julnatten	317
Julbröd	317
Djur och träd tala julnatten	318
Juldagskvällen låstes noga igen	318
Julklapp	318
Första maj o majeldar	319
Dymmelsonsdan	319
Blåkullakäringar	319
Den fule o Blåkullakäringar	319
Dymmelveckans dagar	322
Mjölkranke	322
Skärtorsdagsdynga	322
Locka över sorkar till grannen	322

~~Dubblätt~~

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

"Vafferdagsafton" bär tranan ljus i säng	323
Stående maträtter långfredagen	324
Veden o dymmelens dag	324
Midsommarstång	324
Midsommarsdagen	324
Sax o psalmbok hos odöpt barn	324
Barn som döpas ha silverslant i hand	325
Få barn att tycka om all slags mat	326
Gudmodern bryta kvist av ung björk	326
Sätta förlossningsvärk på karen !	327
" " " " huggkubbar	327
Lindra smärta för barnsängskvinna	328
Bränna efterbörden o navelsträngen	328
Barnets badvatten	328
Ridas av maran	328
Häst reds av maran	328
Maranflög ut genom ett hål	330
Julbröd skulle räcka till midsommar	332
Hackat granris i stugan till jul	333
Elda upp "bastu"	333
Ej gå bort under juldagen	334
Julnatten stod maten kvar å bordet	334
Kreaturen skulle smaka julmaten	335
Jullekar	335-6

ACC. N:R M.1950

~~Dubblott~~

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Dymmelveckans dagar	336
Långfredagsris	336
Ej hugga ved dymmelonsdagen	337
Käringar gjorde "bjärrar" av stickor	338
Skärtorsdagsdynga	338
"Vafferdas" afton	338
Midsommarnatten "gå tyste"	340
Huddragare	340
Prästen o gästerna slaktade häst	340
Själldöda djur flådde man själv	341
Flången	341
Skämt "låna rumpedrag"	341
Förste april narrade man varandra	342
Bruk vid slakt	342
Drakeldar	342
När kistan bars bort, slå omkull bockar	343
Låg döende på hänsfjäder. svår död	343
Snickare lade hyvelspå i kistan	343
Stod naken på dyngkastan å skrek	345
Rita kors med dynga	345
Trollet ville byta barn	345
Kvinna som fått misfall, röra prästen	346
Missfall som ej kommit i grav blev en myling	346-47

ACC. N:R M.1950

Maten stod kvar på bordet julnatten	347
Du ska stöta korven i muren	347
Bära bort lik-stöta ikull bockarna	348
Barnet var "henet"	349
Ta bort värk o vårtor	348
Förtrollade kor	349
"Gå tyste"	350
Se sin tillkommande-sitta naken på källartaket	351

Dubblätt

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Avskrift.

ACC. N:R **M.1950,s.51.**

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Majeldar.När jag var barn brände de aldrig majeldar,som de gör
nu för tiden.

Avskrift.

ACC. N:R **M. 1950, s. 86.**

Första maj brändes eldar.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Avskrift.

ACC. NR **M.**1950,s.339.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Första maj på kvällen tändes majeldar - - -.

ACC. N:R M. 1950

Folkminnen

från

Ydre härad i Östergötland, upptecknade sommaren
1921 av Carl Segerståhl.

I a.

Vad skomakare Bäck hade att berätta.

Odins jakt.

"De brukar ibland tala om Odens jakt. Det är vid hösttiden de hör den. Det är två hundar, som skäller, en med fint skall och en med groft. Men det är ju inget annat än flyttfåglar de hör, men naturligtvis -".

Skogsjungfrun. (Bestorp sn. Ydre hd) A:e

Min morfar var en tid arrendator i Bestorp. Han var ofta ute och jagade och brukade tala om att han sett skogsjungfrun flera gånger i Bestorps hästhage. Hon var så grannt klädd och fin så, men hon aktade sig noga för att visa ryggen, för i den såg hon ut som ett ihåligt träd. De sa att om någon vill bli slängd med att skjuta, så skulle han tala vid henne och då blåste hon i bössan och sen var det säkert att en aldrig sköt fel. En gång låg min morfar under en gran ute i skogen. Han hade gett sig iväg på kvällen och skulle gå på morron och jaga. När det var tid på morron, att han skulle ge sig ut vaknade han vid att någon ropade: "Olajus!" Det var hans namn och han menade, att

Dubblätt

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

sid 5

sid 6

det var skogsjungfrun, som väckt honom.

Jaktmagi. E:d.

"Hara-Jösse" kunde skjuta så mycket han ville. En gång slog han vad med några att han genast skulle gå ut och skjuta en råget. När han kom ut, så tog han en sälkvist och satte ner i marken och sen gick han och ställde sig ett stycke därifrån. Och det dröjde inte lång stund förr än en råget kom fram och åt av kvisten och då sköt "Hara-Jösse" henne.

Villad. B:h

"Det finns många ställen där en lätt kan bli villad, hur väl en än känner till det där. Så är det till exempel härnere i Sandbäcka mark. Där är det många som blett villade."

Varsel till bröllop. B:g

"Ibland har de sett irrbloss, som gå på en jämn höjd över marken. De gå från Ukreda klint till Bysberg och de brukar syns, när det ska bli bröllop i grannhället."

Lyse, Lyktgubbar. A:p

Viktor Sundbäck och Karl Larsson i Sjöbo kom en gång från en begravning i Stubbarp. Saxasmens hustru var död och de var dödgrävare och ringkarar och dom var det alltid vanligt att bjuda på begravningskalasen. När de vid elva-tolvtiden kom nere på Oppeby gärde, fick de se ett klart lyse oppe i Ukreda klint. Det var stilla på ett ställe och de stod länge och såg på det."

sid 6

sid 8

Ljussken. (Östanå, Åsbo sn., Görtrings hd.)

Nere från Östanå såg de förr ofta att det lyste i Byaberg.
Det for hit och dit däruppe".

Åskan A:a, P:e

"När åskan gick, sa de förr:" Nu är Tor ute och åker!" -
När blixten gjorde fåror i marken, hände det ibland att de där
kunde hitta stenyxor; dom kallade de för "åsk-viggar".

Spökeri. (V. Ryd sn, Ydre hd.)

"I Bjursberg i i Västra Ryd finns ett stenrör på en åker
och i röret sitter en stake. På den ligger en sten och om de
tar bort den så blir det så vida oroligt i byn vid nattetid.
Det var en gång som tog bort den. Han menade att det kunde
väl inget göra men det blev han varse. Det blev ett så fasligt
liv där på gården om natten så." (se bild sid. 210)

Benknota av jätte. A:c.

"I Hestra i Torpa socken har de en stor benknota. Den ska
vara efter en jätte säger de och om den inte får vara där, så
blir det oroligt i byn. En gång var det en hustru som var uppe
på en vind där benknoten då låg. Hon kom att stöta till henne
och tyckte då; "Här ska den här gamla benknoten ligga och vara
ivägen jämt!" Men det skulle hon inte ha sagt, för när hon kom
ner, skulle hon kliva upp på en pall och föll då ner och bröt
benet av sig. Pettersson, förre arrendatorn, han hade henne lig-
gande på sin chifongér, sa de"

sid 8

sid 10

Väderleksmärken. P:a

Som vädret är under var och en av de tolv juldagarna, så blir det under var och en av det följande årets tolv månader.

sid 10

Grötrim I:h.

Denna gröt ä kokt i e gryta

å inte i e grimma.

Bättre tiga än illa rimma."

Tabu E:e

Katten skulle aldrig få smaka råmjölkspannkakan, för fick han det fick kon bränneblåsor på spenarna.

Kistbockarna E:d

När kistan lyftes från bockarna och skulle bäras från gården, stöttes bockarna omkull.

Nyköpta djur. E:d

Nyköpt kreatur skulle stiga över eggjärn eller ett svinhårsrep, när det fördes in.

Människoben. E:d

I en tröskel till en lagård hittade de en gång ett ben - troligen ett människoben, som de hämtat från kyrkogården.

Rågastar A:a

Rågastar, är sådana som flyttat råmärken när de levde. De springer utefter rågångarna på en del ställen och skriker; Här

sid 12

är rätt och här är orätt".

Midsommarnatten N:c

Midsommarsnatten "gick de tyst" förr. De skulle inte säga sid 12
ett ord, sen solen gått ner. Sen gick de omkring ägorna. Då fick
de se, hur liktåg kom från en gård, hur det var bröllop i en
annan eller något annat. Och nu visste de vad för betydande hän-
delser som skulle inträffa till nästa midsommar i byn och var
det ena eller andra skulle hända.

Framsynthet. E:d

Ungmör brukade förr sätta ett tvättfat eller ett glas med
vatten ute någonstans. Satte de sig sen och väntade skulle de
få se sin blivande man komma och tvätta sig eller dricka.

Framsynthet E:d

Förr, när de inte malde säden så väl som nu var det inte
så värst sällsynt att en hittade hela rågkorn i brödet. Om en
flicka samlade ihop nio sådana rågkorn och lade dom över "döra-
karet", så fick hon veta vad hennes blivande man, skulle heta.
Han skulle nämligen ha samma namn, som den kar, som först gick
igenom dörren, sen kornen blett opplagda. Ja vet en gång, när
det där slog in riktigt bra. En moster till mej, och sen dottern
i huset, där hon tjänade, hade en gång på samma gång lagt upp
var sina nio rågkorn och de satt och väntade. Om en stund kom en
gammal gubbe in. som de kallade "Mässe" och flickorna var inte sid 14

så värst glada åt det, för ingen ville ju bli gift med en "Måsse". Men det blev de båda två. Bondedottern blev gift med en som de kallade "Herra-Måsse" och min moster blev också gift med en "Måsse" eller Magnus, som han egentligen hette."

sid 14

Annandag jul N:a

En gammalplägsed förr var att anda-jul skulle det bestås frukost på sängen.

Märkesdagar. O:d

Vårveden skulle vara upphuggen till dymmelsonsdag, för annars kom "dymmeln" i den och vart svårare att hugga.

Påskskämt. N:c

Dymmelsonsdag satte de förr "påsk-klova" oförmärkt på ryggen på varandra. De var gjorda av en pappersstrut och en knappnål. I struten lade de sand eller något, så att det var lite tyngd i honom.

Påskkärningar C:a, N:b

Dymmelsonsdag for påskkärngarna till Blåkulla och påskaf-ton kom de hem. Båda dagarna sköts.

Bjära A:k

En bjära eller mjölkhare var gjord av nio tillfälligtvis hittade spingestikor, som bar brända i båda ändarna, och solv-hanker.

sid 15

ACC. NR M. 1950

IDubblätt

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

sid 16—

Humle underlättar döds kampen J:g,P:c

För att inte döds kampen skulle bli så svår, brukade den döende (ibland) få ligga på en kudde, stoppad med humle.

Locket på kistan J:g

Sen liket var nerlagt i kistan, skulle locket inte läggas på riktigt tätt.

Kistan aldrig tom J:g

Kistan skulle aldrig vara fullständigt tom. Snickaren lade alltid ett par hyvelspån i henne, sen han fått henne färdig.

Dödstro J:g, E:ø

När lik stod i boden, skulle de inte låsa dörren till boden sista natten, liket var hemma.

Slälvspilling J:g o

Självspillingar, fick inte ligga på kyrkogården förr.

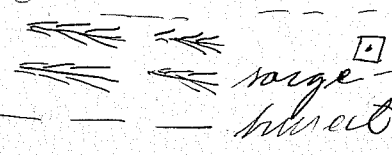
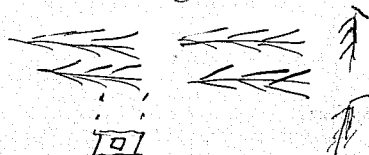
Begravning J:g

Vid sorgehuset kläddes med granris och enar. Portstolparna kläddes med granris så, att granriskvistarna vette neråt. (Vid bröllop vette de uppåt)

Granris på vägen J:g

På vägen lades granriset så att det "gick emot". x)

kyrkan

sid 17

x) Granar restes; toppen bröts av, så att den "vette emot".

ACC. N:R M. 1950 : 7

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Åskan o troll A:d,P:f

Förr sa de, att alltid när åskan slog ned, slog hon ihjäl ett troll.

sid 17

Segerhuva släcker eld J:a

Gick en, som var född med segerhuva omkring en vådeld så slocknade den. - En, som hette Lindström, brände mossar - det var 1899 - och det tog eld i skogen. Han gick efter en flicka, som fötts med segerhuva och gick med henne omkring elden och den slocknade

Dra björk J:e

Andra lysningsdån drog de björk.

Brudgumsskjortan J:e

Brudgumma - skjortan skulle bruden ge i present.

Bruden bortstulen J:e

Bruden skulle inte gå ut ensam bröllopskvällen, för då kunde hon bli bortstulen, sa de förr.

Förkastelse dagarna E:e, O:d

Förr kallade de en del dagar för "förkastelse-dagar" - vilka de var, har jag glömt.- På dom, skulle de inte slakta eller köpa eller sådant.

Slakt U:g

En skulle inte ynka ett djur som fördes till slaktbänken,

sid 18

för då skulle det få svårt för att dö.

Slaktarnas betalning U:g

Slaktaren skulle ha en särskild del av djuret som betalning.

Skatt A:q, E:a

" En gumma berättade för mej en gång att hon och flera med henne sett hur det lyste över ett stenrös på Sandbacka gärde. Folk sa, att det fanns "draka-gods", där och det fanns det också, för en bonde och hans dräng grävde en gång upp skatten. De var alldeles tysta hela tiden och innan de börja gräva så skrev de: "I Jesu namn!" runtomkring röset. De hittade ett avlångt skrin med silver i. - Ja har sett det där skrinet en gång, när det såldes på auktion.- Det var en drake, som vaktade skrinet, men hur bonden och drängen fick bukt med den, det vet ja inte. Bonden gick till herren på Forsnäs med skrinet, för det var på hans ägor, som röset var. Och han tog allt och bonden och drängen fick intet".

Hälsokälla P:d

En hälso-källa finns det vid Josums bro. Där brukade de dricka brunn förr. I sådana där hälsokällor har de ofta hittat på så dant med gamla mynt.

Skärvan F:f F:b

Mot skärvan använde en del filspån av kyrkklockor och

sid 18

sid 20

delar av mässhakar eller altardukar.

Skärvan J:f

Passade ett ogift fruntimmer, som förde ett osedligt liv, sid 20
ett barn, fick barnet skärvan.

Stå fadder J:b

"En flicka skulle stå fadder på en pojke första gången och en pojke på en flicka, för annars fick flickan, som stod fadder, otur med pojkar, och pojken som stod fadder, med fruntimmer, och det är då sant för ja stod första gången fadder på en pojke och ja har då haft en så hemsk otur med fruntimmer."

Tvillingstutar o skatt. E:a,P:b

I Sunds Lillsjö ska det ligga en guldstock, stor som en timmersyll, och de säger att en kan se honom vid klart och vackert väder. En gång försökte de att dra upp honom. De födde upp ett par tvillingstutar i Oppreda och de skulle ha all modersmjölken och det fick de. Men nästan var kväll, när kalvarna skulle ha mjölk, så kom det en gammal gumma och bad att hon skulle få lite mjölk. Men aldrig fick hon någon. Kvällen innan de skulle dra upp stocken, var gumman också där och tiggde och bad, att hon skulle få lite mjölk. Nää, det fick hon inte. Men hon kunde väl åtminstone få lite "bötteskjölj" och då för att bli av med gumman - och det kunde ju inte vara farligt att ge henne så lite - så gav de henne en slunk av "bötteskölj". När de så sid 22

ACC. N:R M. 1950LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

nästa dag hade fått opp stocken nästan på land med stutarna så kom gumman och slog "bötte-sköljet", som hon hade fått i spannen på stutarna och sa: "Ni har inte druckit ur all modersmjölken, ni!" Och då var det skämt. Stocken den gick tillbaka och sen är det ingen som har frestat att få opp den.

sid 22

Västgöte D:p

Det var en gång en västgöte, som var ute och åkte. Innan han hade åkt från ett ställe hade han smörjt vagnshjulen. När han så hade åkt en halvmil så där, så kom han ihåg att han glömt att svänga på hjulen, som en brukar göra, sen en smort ett hjul. Och då stannade han hästen och gick av, och lyfte på vagnen och svängde om några varv med hjulen.

Västgöte D:p

En västgöte åkte en gång förbi en som höll på med att bränna tjära. "Va gör han där?" frågade västgöten, sen han stannat hästen och gått av. "Ja gör "lätta gång", sa tjärbrännaren. "Då skulle ja vilja köpa för två styver," sa västgöten, "för hästen min är så trög, så." Jo, det skulle han få och så tog tjärbrännaren en skopa tjära och slog i bakändan på hästen. Och det vart till att skena av, förstås. "Det kunde ha räckt med en styver!" skrek västgöten.

Spiritus. A:k

"Min farmor tjänade, när hon var flicka, hos en gumma i

sid 24

Trehörna och den där gumman var så förskräckligt styv med att spinna. En gång sa hon åt min farmor, att hon skulle gå och hämta en sak i ett skåp. "Men du får inte se i asken, som står där!" Men min farmor vart ju nyfiken, förstås, och tittade i asken, och där låg något fullt. När hon kom tillbaka till gumman så sa hon: "Va såg du i asken för?" Se det visste gumman att hon hade gjort fast hon inte hade sett det. Det var en "spiritus", det, som gumman hade. Den som hade en sådan "spiritus" kunde väva och spinna bra, eller något sådant, sa de."

sid 24

II a.

Vad Tilda i Bruket berättade.Julseder N:a

Förr var det mycket mera ordningarevid julen och mycket högtidligare, än det är nu för tiden.

Jultiggare N:a

Dagarna före jul kom det en sådan massa tiggare till gårdarna. Min mor bakade särskilt bröd åt dom. Hon smörjde det så att det såg ut som limpebröd, men det var allt vanligt rågbröd.

Julölet N:a

Öl bryggde de till julen. Då använde de alltid granved, för att det skulle smattra bra. De skulle då få glada gäster under julen.

sid 27

Granris julafton N:a

På julafton hämtade vi granris från skogen och hackade och strödde både inne och ute i lagårn hos djuren och i gången. sid 28

Doppa i grytan och "julgoltar" N:a

Vid middagstiden slutade arbetet och vi doppade i grytan och på eftermiddan fick vi våra julkakor; det var av alla sorterna. Särskilt kommer ja ihåg "pepparkakegalta" eller "galta" som vi kallade dem.

Djurens julafton N:a

Om kvällen fick djuren bättre foder, än de fick någon annan gång under året och ja glömmer aldrig, hur far gick från bås till bås, och när han gav djuren sa han: "I da ä dä julafton"

Tydor Bi, N:a

På julafton var vi barn så kvicka och duktiga som vi någonsin kunde vara, för då vart vi kvicka och duktiga under hela nästa år.

Bastu N:a

På julaftonen "gick vi i baste" också förståss. Sen de inte använde linbastor längre, så slutade de opp med det bruket. Och när de hade badat, så brukade pojkarna o kararna springa in i bara skjortan.

Dödsvarsel N:a, B:b

ACC. NR M. 1959

Dubblett

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

sid 29

Det var ett "lopri" om någon gick ut julafton och såg in genom fönstret, skulle han få se om någon skulle dö nästa år i gården. Då satt den huvudlös därinne.

Julklappar N:a

På kvällen smög sig mor ut och om en stund, kom hon tillbaka och gläntade på dörren och kastade in julklapparna i ett bylte. Sen smög hon sig in någon annan väg, för att vi inte skulle veta, att det var hon, som kastan in dem. Brukade de ge granar julklappar, så smög de sig dit och kastade in in dem, utan att någon märkte, vem som hade gjort det.

Tydor, Mandeln i gröten B:i, N:a

Den som fick mandeln i gröten, skulle först bli gift nästa år.

Julmat. Maten på bordet. N:a

En vanlig sorts julmat liksom gröten var kål. På julnatten stod all maten kvar på bordet. Drickat som hade stått på bordet, gömde mor och gav åt korna.

Ljus brinnande N:a

Hela julnatten brann ett ljus i stugan. Det brukade vi sätta i en panna eller en kittel, för att det inte skulle tända eld på något. Före min tid, var det vanligt att istället för ljuset ha en grenvedsbrasa brinnande hela julnatten. Klockan tolv på natten, sa de, att ljuset brann med två lågor. Det fanns sid 31

de som hade sett, om de låg vakna då.

Grenljus N:a

Om julen användes grenljus med tre vekar på och ljuskronor med fem ljus. De där ljuskronorna hade de alltid förr innan sid 31 julgranarna kom i bruk. De var gjorda av en talltopp, som lindats grannt med papper om. Det var ett slags vaxstaplar de brände i ljuskronorna och sådana brukade de också använda i julgranarna när de kom.

Djuren tala N:a

Julnatten vid midnattstid kunde alla djur tala så de förr. En bonde hade en julnatt lagt sig på lur i lagårn och då hade han hört, hur skällkon suckade. "Va suckar du för ? sa då tjuren. "Ah, ja är så förbi och så dan i mina ben, så ja dör nog nästa år." sa kon. "Åh, det blir väl bättre, när vi får alla de tunnor råg som finns i halmen; då strävar vi nog", sa tjuren. Men bonden han tröskade om säden igen han, när han hört, hur det stod till. Men sen dog alla djuren för honom.X (jmf. Hyltén -Cavallius :Wärend och Wirdarne: sid 322)

Julafton och juldagen skulle man inte gå bort till grannarna.

Men var det någon som gick bort så fick han alltid lov att bli fågnad." Du ska väl inte gå ut med jula" sa de.

Andas-morron drack de julglögg. Juldagen hade de inte "mokat" hos djuren, så det var de oppe tidigt på andas-morron och sid 32

gjorde. Ofta var de , hos grannarna och "mokade" och "forade" och det skulle vara, innan de andra hunnit vakna. Då brukade de fora med det bästa, de kunde komma över, och det hände nog ofta att de hade gett djuren något för nöck. Sen när de andra vaknade, så vart de förståss bjudna in och fick smaka julglöggen, för att de gjort fint i lagårn och forat.

Sen under helgen, var förr lite var hos släktingar och julade och det började de med redan anda-jul.

Gå tyst N:c

"Midsommarafton förr i världen brukade de "gå tyst".

De talade inte, sen solen var nergången. Sen på natten gick de runt omkring byn. (de som skulle "gå tyst" samlades vid en korsväg. Fyra var visst det lämpligaste deltagarantalet.) Då kunde de få se och höra en hel del. I en gård var det bröllop, i en var det begravning, i en lagård kunde de höra, hur "skaga" ramla ner, i en annan gård kunde de höra hur en vagga gick. Och nu visste de var det skulle bli bröllop och begravning och auktion och barndop till nästa midsommar.

Seende i framtiden N:c,B:g

I Rönnsås var det ett par flickor, som en midsommarafton satte sej på ett bodloft för att få se, vilka som skulle bli, deras tillkommande. De satt där och det blev natt. Då kom det ett par karar ridande. En var löjtnant och en var präst, och båda bockade sig för flickorna. Det där det slog in också, för

sid 33

sid 34

den ena vart gift med en löjtnat och den andra med en präst.

Seende i framtiden N:c

En del flickor brukade midsommarafton på kvällen sätta ut sid 35
ett handfat och en handuk och sen ett glas vatten och ett glas
öl och så en sup. Då skulle de sen få se sin blivande man komma
och tvätta sej och dricka ur ett av glasen. Drack han vatten, var
han nykterist, drack han öl var han en måttlighetssupare, men
tog han supen drack han för mycket. En gång var det två pigor,
som skulle försöka med det där. En kamrat till dem hade velat va-
ra med, men det fick hon inte och då blev hon arg. Hon tog och
klädde av sej naken och sen gick hon dit där de andra var för
att skämma det för dem. Hon gick fram och tvätta sej och drack
ur alla tte glasen. Det var inte gott för de andra att hindra
henne utan att säga något, och hade de inte varit tysta, så hade
det varit fördärvat likaväl, för det fick de lov, att vara vid
sådana där tillfällen.

Bröllopssed. E:d

Det första en brud gjorde sedan hon kommit hem från kyrkan,
var att gå ut i köket och smaka maten. Hon skulle då få gott om
mat under äktenskapet.

Barnsnöd (orm o groda) J:a

Om en man, som någon gång skillt en orm och en groda ifrån
varandra, höll i en kvinna, som var i svår barnsnöd, hjälpte det sid 36

ACC. N:R M.1950:37

Dubblett

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

henne och det gick bra.

Förlossningsbruk J:a

Förr var det alltid så, att mannen skulle vara när kvinnan sid 36
under förlossningen.

Segerhuva J:a

Den som föddes med "segerhuva", skulle segra i världen.
En kar ledde en gång en flicka som var född med segerhuva om-
kring en skogseld. Luvan hade flickan med sig. Elden slocknade.

Mot åskeld P:f

Kvinnomjolk kunde släcka åskeld.

Bot mot ros J:f

Mot "ella" (ros) var kvinnomjolk och vådeldskol ett ut-
märkt medel.

Missfall J:a

Hade en kvinna fått missfall skulle hon, när prästen gick
på kyrkgången till sakristian, försöka få tag i prästens kappa,
eller ändå bättre var det om hon genom någon förevändning kunde
få ta prästen i hand. Detta skulle motsvara kyrktagningen.

Bortbytt A:d, J:e

Det var en kvinna i Lilla Lodhult som hade fått ett barn.
En dag låg hon ensam inne med barnet. Rätt som det var, kom ett
troll in genom dörren och kom fram till sängen och tog barnet sid 38

Landskap: Östergötland

Upptecknat av: Carl Segerstahl

Härad: Tryde

Adress:

Socken:

Berättat av:

Uppteckningsår: 1 9 2 2

Född år i

Ifyll endast ovanstående uppgifter!

riktigt fint. Annars nöjde de sig med två pojkfaddrar och två flickfaddrar.

Vid barndopet skickades omkring en skål, för att barnet skulle få "fadderpengar" att av föräldrarna användas-till vaggarej", som det sades.

sid 40

Barndop J:a

Innan man for till kyrkan med barnet lades pengar och ett psalmboksblad i lindan.

Vattnet till barnets första bad skulle modern själv gå efter före förlossningen.

Barnets badvatten. J:e, E:b,a

Ja vet en gumma som när hon skulle slå ut vattnet, som de badat en barn i gick in i en gammal bod och bröt upp en "telda" och hällde ner vattnet där."

En moder skulle inte gå ut, sen solen gått ner, innan hon "gått i kyrke" utan att ha stål och svavel på sig - en kniv och en tändsticksbunt till exempel.

"En kvinna hade gått ut med barnet före kyrktagningen. Hon vart så hemskt sjuk men en kringvandrande finska, botade henne, sådana där finsskor de kan bota de."

Modern "gick i kyrke" sex veckor efter förlossningen, om hon fått en pojke. Hade hon fått en flicka, dröjde det bara fem veckor

sid 42

Barnet bada J:e

Förr stängde de alltid igen och hasplade dörren när barnet skulle badas för kom det en osedlig person in och fick se barnet naket, fick barnet "skärvan"

sid 42

Mot skärvan J:f

Min mor tog en gång när en av mina syskon var liten, mjölk och hällde i pigans skor - det var en utav dom som hon hade haft när hon var ute med fästman - och mjölken fick barnungen dricka. Min mor trodde att han fått skärvan och att pigan var skulden till det.

Mot skärvan J:f

Hade barnet skärvan fick det suga på klädtrasor, som de tagit från dens kläder, som varit orsaken till sjukdomen.

Mot skärvan J:f E:d

Barnet bar alltid en silketråd med nio knutar, som modern knutit när hon var sjuk. Det var lika många knutar som det fanns sorter av skärvan. Den där tråden skulle barnet bära, tills den gick bort själv.

Stjärnskärva J:f

Alla sortern av skärvan går att bota utom en och det är stjärnskärvan. Den får barnet om modern under havandeskapet sett en stjärna falla.-- Jordskärvan eller gravskärvan är en sort.

sid 43

En
yngre hön

Carl Lagerstedt

ACC. NR M. 1950

1921

10 Dubblott
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Den får barnet om modern under havandeskapet tittat ner i en öppen grav eller om ett lik fallit ihop, när modern gått över en kyrkogård eller också om hon trampat på sned i en grop, eller så på en kyrkogård, och då blivit rädd. sid 44

När badvattnet höllades ut lade de eldbränder i det och spottade i det.

"Jag såg en gång en människa, som kastade en eldbrand efter en tatterska, för att hon inte skulle kunnatrolla och förgöra dom."Såna ska en inte rets nä , si".

"Dött barn ska en inte kalla opp ett barn efter om de är syskon, för då dör det andra barnet snart också. Men har det döda barnet förmultnat, då gör det inget."

Hade modern underhavandeskapet krupit under ett kullblåst träd, fick barnet skärvan.

Yngsta barnet fick skärvan om fadern band fast en vidja omkring stammen på ett litet träd eller om han lade trinda över ett litet träd eller på något annat sätt gjorde så att det blev böjt och inte kunde resa sig.

"Bar någon ett barn och skulle gå över en stätta -ett skyttle- gick det inte an att lämna barnet till någon man hade i sällskap, när man klev över, utan man fick lov, att ha det hela tiden, annars kunde barnet få men- skärvan kan ja tro"

Havande kvinna J:f

sid 45

Hade havande kvinna sett en yxa i en stock eller hade hon sett en harmun, blev barnet harmynt.

Smörjning J:f

sid 46

För att bota ett barn mot skärvan brukade de dra barnet under ett omkullblåst träd.

Lika botas lika J:f, E:d

"En av min mors syskon var mycket sjuk en gång som barn och låg och ormade sig och fick aldrig någon ro. Min mormor kom då att tänka på att hon, när hon var med barnet, stött till en orm med en räfsa. Räfsan hade de kvar och morfar tog och skrapade av den och gav in barnet det han skrapat av. Och barnet vart bra."

Lika botas lika (Ålskinn) E:d J:f

Är ett barn sjukt och inte sover om nätterna utan om dagarna, beror det på att modern under havandeskapet sett en ål, för en ål, han är stilla om dagen och rör sej om natten. Det som hjälper mot en sådan sjukdom är ålskinn."

"Får havande kvinna se en kar med "orma - tag" får barnet samma sjukdom som karens. Ja vet en människa, som var med barn och fick se en orm i en källa. Den fräste och spottade och hon blev skrämd och barnet, hon fick, det hade sådana "orma - tag".

Källa J:f, P:d

"Till Älvstorp -- Erkestorp hette det nog - i Småland for

sid 47

de ofta långväga ifrån förr i världen. Där fanns det en källa som de offrade en slant i, när de hade ett sjukt barn med sej. Många hade inte de sjuka barnen med sej utan bara deras lintyg och dem lade de intill källan. Det fanns stora högar av lintyg där. Sen tog de vatten med sej hem till att bada barnen i. Intill källan hade skurit opp stora torvstycken. Under dom drog de barnen, för att de skulle bli bra.-- När ja var liten var de med mej där och ja vet många som varit där, när de var små."

sid 48

Påskveckan N:b

Blå måndag

Fettisdag

Dymmelonsdag

Skärtorsdag

Långfredag

Påskafton

"Fettisdag åt de förr fettisdagsbullar och det gör de visst än, men nu äter de bestämt bullar alla tisdagar i hela fastan, tror ja."

Långfredag gav de varandra stryk på sängen på morron.

Dymmelonsdag satte de påskklövar på varandra. Dessa bestod av en pappersstrut med en knappnål i. Ibland letade de reda på riktiga klövar. Att få en sådan på sig var ju så mycket försmädligare.

sid 49

Till dymmelsonsdagsmiddagen skulle vårveden vara opphuggen annars satte sig "dymmeln" i den.

Skärtorsdag strök de kors över dörrarna inomhus och över lagårdörrarna och över krubborna.

Påskafton kom påskkärngarna hem från Blåkulla. På kvällen var det alltid vanligt att den manliga ungdomen sköt med bössor för att skrämme käringarna.

Offerkast J:g

"En gång var det ett par pojkar som sprang vad om en kan-na brännvin här på vägen på andra sidan Broarp. Och det gick så illa, att den ena dog och där han föll ner - det var vid vägska-let till Vimmerby och till Olstorp - blev det sedan en stor of-ferkast och den låg där länge sen. Och det vart vanligt att läs-barnen klädde den, när de gick och läste."

Offerkast J:g

I Asby socken på ett ställe hade de slagit ihjäl en väst-göte en gång. Där låg länge en offerkast.

Bjära A:k

"Len-lisa i Dalslöva" i Trisrum hade en mjölkhare eller bjära, sa de.-- En sådan där mjölkhare var gjord av solvkrokar och "jippe-pinnar" (i vävstolen , som solven hänger över.)

Bjärspey A:k

sid 49

sid 50

Ibland kan man se något gult på marken. Det kallade de för bjärspy.

Majeldar. N:e

När ja var barn brände de aldrig majeldar, som de gör nu sid 51
för tiden.

X Midsommarstången stod oppe hela året om. Den var målad vit och röd. En gång om året målades den om. Dagen före midsommarafteon togs den ned och kläddes. Kransar fästes på den medelst snören tre i varje krans. Kransarna trädde på stången som hållkakor på en krake. Nederst hängdes en stor krans och sen blev det mindre och mindre. Avståndet mellan kransarna var så stort att stångens vita och röda färg lyste fram emellan dem. I toppen satt en flagga eller vimpel och årtalet, målat på en lapp. Någon tvärslå eller dylikt förekom inte. Midsommarafteon gick dansen kring stången.

"De gamle talade om att "vafferafteon" bar tranan ljus i säng, vad de menade med detta vet ja inte. Det var en gumma från Norra Vi, som talade om det för mig när ja va flicka. "Vafferafteon" skulle en kampa i säng, kommer ja ihåg, sen ja var barn."

När det var kallt om julen, fick oxen dricka bäcka-vatten.
"vafferdán."

"Löv klädde vi med inne förr om midsommaren"

"Midsommarvattnet" var sån kraft i så. Om en tog en handduk och blötte de i en å eller så, och sen hade mjöl på den, så hade en en så bra jäst sen, så.

Man skulle aldrig ynka ett djur som skulle slaktas, för då rann blodet inte av så bra och djuret dog inte så fort.

På svinhjärtat sitter ett par flickor, som de förr i världen den kallade "olydningsöron". Dessa fick inte någon av kvinnorna skära bort, utan det skulle slaktaren göra. Och det skulle ske så fort hjärtat tagits ut ur kroppen. ("Det fick ja jämt göra, det gjorde aldrig min man när han slaktade, och det är väl därför mina barn vart så olydiga.")

I svalget på alla djur sitter ett litet krokigt ben, långt som en finger, på en gris; det kallade de för "talbenet". Om inte djuren hade detta ben i halsen, skulle de kunna tala, sade de förr.

Barn skulle inte få äta ägg förrän de kunde säga "ägg".

Svinrumpan skulle inte barn äta, för då kunde de inte växa. Den åt gamla karar i allmänhet.

Slaktaren skulle alltid ha en ryggbitt som betalning.

Man skulle inte salta ned något av djuret medan det ännu var varmt.

Det hände ibland att slaktaren skickade en pojke till någon av grannarna, för att han skulle be och få låna "rumpedraget". Pojken vart ju utskrattad både hos grannarna och hemma och tomhänd kom han förståss hem, för rumpedraget var bara ett namn som hittats på utan att beteckna något.

Att hitta en hästsko ansågs lyckosamt.

När de höll på med att bygga Sunds kyrka, revs allt de hade byggt om dagarna ned om natten. De spände då ett par tvillingoxar för en stock och lät oxarna dra iväg vart de ville med den. Där de stannade, började kyrkan byggas, och det gick bra. Och där står den nu än idag.

"Det var inte tur om de byggt över troll. På ett ställe sa det, när en ko pissade, under lagårn: "Nu rinner det på mitt bord!" När de hörde det flyttade de lagårn."

"Bränne-Frigge" var en riktigt otäck människa.

En som hette Kalle Nilsson var med "Bränne"-Frigge" en gång ute och jagade. Nilsson berättade sedan, att medan de låg om natten var ett fint fruntimmer framme och blåste i "Bränne-Frigges" bössa och sen på dagen sköt "Bränne-Frigge" inte fel. Men det där fruntimret var inte så grant baktill, som det var framtill, för det såg ut som e "tröslåja"^x i ryggen, sa Nilsson.
x(gammal, halvförmultnad stock i skogen.)

sid 55

sid 56

"Bränne-Frigge" hade en gång till hämd satt någon troll-
dom under prästens expeditiönsrum i Norra Vi prästgård och det
fanns ingen präst som hade tur där, förrän "Bränne-Frigge" dao." sid 57

"De sa att "Bränne-Frigge" förgjorde flickor, så att de
tyckte om honom. Sen han fick ta en flicka i hand bara, sa de,
kunde han göra vad han ville med henne."

"Bränne-Frigge vart till slute med ihjälslagen av en som
han förrut varit god vän med. De hade kommit i bråk om något
fruntimmer. Han som sloh ihjäl honom hette Rosengren och han
fick sitta i häkte i många år. När han kom hem, hade någon frå-
gat honom, om han inte hade ångrat, att han hade slagit ihjäl
"Bränne-Frigge". "Nää, det har ja inte gjort, och det kommer ja
aldrig att göra, för han var inte värd bättre," sa Rosengren."

När "Bränne-Frigge" skulle begravas fick han inte tas ge-
nom porten utan kistan bars över ringmuren. Och prästen sa vid
begravningen; "En dålig levnad och en förskräcklig död."

"Det bodde förr i världen en knekt i Norra Vi, som hette
Skruv. Han hade varit i Finland och där hade han blett bekant
med en finska. Hon sa en gång åt honom: "Ja, nu du Skruv, har
de auktion hemma hos dej. Vill du komma hem ett tag? Jo, det
ville han förstås. Och då såg han stugan därhemma och auktion
och alltihop alldeles, som han skulle ha varit med. Si, hans
hustru, Stina Skruv, hade trott, att han var död och därför ha-
de det blett auktion."

Note
 1918. 1919
 1919

Carl Gustaf

Dumbbells

sid 59

Ca 1452

GS 1464
62

Saya ka

sid 61

ACC. N:R M. 1950

Dubblert

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

den tredjehade inget att ge honom, för hon hade tvättat tråget och den tog han och gifte sig med."

"En riktigt galen historia har ja hört en gång. Det kom en kar in på ett ställe. Han sa, att han var från Gamle Byn." "Jaså, är han från Gamle Byn?" sa karn i huset, därifrån är ja också. Säg, hur är det med sjön där nu?" - "Jo, den har brunnit upp." - Men, hur är det med den stora stenen?" - "Jo, den pissade drängarna på, så den smalt." - "Men, hur gick det med den stora galten?" - "Jo, han vart skrivare." Och sen var det allt en hel hop galenskaper, men dom har ja glömt."

Friare-historia J:e

En kar var och skulle fria på ett ställe och dottern skulle gå ner till källaren och hämta dricka. När hon inte kom upp på en bra stund gick modern till henne. "Va står du här för och inte kommer upp med drickat för?" frågade modern. --"Åh, ja står och tänker på: Va ska första ungen heta?" - "Ja, det har du rätt i" sa modern och så ställde hon sej och fundera hon också. Om en stund måste fadern gå ner och se efter var de blett av. Och när han fick veta vad de stod därnere för började han också att fundera på vad första ungen skulle heta. Men friaren trodde de var tokiga och reste hem så den gången vart dottern utan".

"En kar var en gång hos en flicka, som han tänkt fria till. sid 63

sid 61

Waga ha

Waga ha

1950

Föräldrarna, de skrävlade alldeles förskräckligt med, hur duktig deras dotter var och hur flitig hon var med att spinna särskilt. Friarn han tänkte, att han skulle väl pröva henne, han, så han tog, när ingen märkte det, skåpsnyckeln och satte i tutten på flickans spinnrock.-- Om åtta dagar, kom han tillbaka igen och då var det ett förfärligt väsen. Tänk, att skåpsnyckeln hade kommit bort och ingen människa kunde hitta den. De hade sökt som galningar. Men då gick friarn fram och tog ut nyckeln ur tutten och tackade och sa "ajö." På det stället hade han inget mera att göra."

sid 63

(Says to 1453)

En del mindre nogräknade människor brukade stjäl ved, från grannars vedbackar att göra bykaska av. På så sätt gick deras bykar bra men för grannarna gick det sämre.

Förr skar de med en kniv i mjölk, som lämnades ut, och en vattendroppe släpptes i den. Det kunde ju hända, att den som bar mjölken kom att gå där ett "odjur" såsom en "tuss" (varg), ett lodjur, en räv, gått över vägen, och det var inte bra.

Gavs en kaka bort och ingen av kakorna vid baket förut skärats, skar givaren alltid av en bit och smakade först.

III.

Vad Hanna i Bruket hade att berätta.

"De blev en gång inte tillreds att mjölka Urkon (Se Rääf

sid 65

ACC. NR M. 1950

Dubblätt

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Saml. o. ant. t.en besk. över Ydre I:30.) i tid och då sprack juvret och så kom Sommen till, har ja hört sägas."

Mjölkhurar var gjorda av spingestickor, som var brända i båda ändarna, och solvhankar. sid 65

"Liven" var en stortjuv, som stal från de rika och gav åt de fattiga.-- En gång mötte han en gumma. "Har I sett till "Liven", sa han åt henne. "Nää, det har ja inte och mej har han inte gjort varken gott eller ont," svarade gumman. Då tog Liven och satte en stake genom armarna på hennes tröja och sen ledde han henne långt ut i skogen och där fick hon stå med utsträckta armar. Och innan han gick stack han en tia i mun på henne och sa: "Nu kan I säga att I har träffat "Liven" och att han nu har gjort Er både gott och ont !" Ja, den där Liven har de många språk om."

"Förr i världen vakade de alltid och höll ständigt eld i spiseln så länge barnet var "henst", för de var rädda för att barnet annars skulle bli bortbytt av trollen.--På ett ställe satt karn i huset och vakade över barnet och över elden, men rätt som det var, så somnade han. Och när han vaknade så han att det var ett troll inne i stugan och det böjde sig ner över hustruns säng och la dit ett barn. Men det hann inte ta det andra för det märkte att karn hade vaknat och då gav det sej iväg. Men nu var det värsta att karn inte hade märkt vilket av barnen sid 67

som trollet hade lagt i sängen och de var precis lika, så det var omöjligt, att skilja dom åt. Men när de hade växt opp var det någon som hittade på ett sätt att ta reda på vilket av barnen som var trollets. De satte de båda flickorna till att baka. Och rätt som de stod och bakade kom en av folket på gården med en orm och kastade den på bakkbordet. "Hu!" skrek den ena flickan till och sprang baklänges. "Va, är du dum för, det är ju min far!" sa den andra. Och nu visste de ju vilken flicka, som var trollens. Och den skaffade de väl till rätta på något sätt sen, kan ja'tro.

"Ja har hört talas om en bortbyting. Han skulle ha haft toviggt hår och det stod opp som borst på honom".

Så länge barnet var odöpt hade de svavel strött på tröskeln.

"Om en sett något, ska en tiga med det, tills solen gått opp nästa dag."

"Förr i världen la de ner ormar och elände i trösklarna. Grannarna hos oss hemma vet ja hade en klok gubbe hos sej och han borrade i väggen och trösklaroch stod i. När min mor och jag kom in i lagårn -- vi hade varit borta ett tag-- hittade vi något konstigt i en av kornas krubbor. Det var som en fyrkantig vadmalslapp med påsatt som knappar av filt, som var något i; men vad det var, tog vi aldrig reda på."

sid 67

sid 69

När en ko hade kalvat, skulle kon själv först smaka mjölken.

Mjölken efter nykalvad ko skulle inte bäras bar, förrän de gjort råmjölkspannkaka för annars blev mjölken förtrollad.

Att en del människor ser mer än andra beror på att de äro födda på någon viss dag och timme, såsom söndag kl.12 eller på en torsdag.

En bonde hade märkt att hans häst reds av maran om nätterna, för när han kom ut i stallet om mornarna, var hästen alldeles uttröttad och det var så att svetten lackade av honom. Så en natt hörde bonden hur tjänsteflickan smög sig ut, och så en stund efter började hästen väsnas alldeles förskräckligt nere i stallet. Bonden gick då och såg efter om tjänsteflickan verkligen gått ut och det hade hon. Sen gick han ner till stallet, men med detsamma han öppnade ytterdörren slog dörren till gödselstacken igen. Han gick fram till hästen, som var röd och svettigt och orolig. Sen gick bonden opp, men innan han gick och lade sig var han och såg efter om pigan var inne än och då låg hon och sov.

Det var ett fruntimmer som ofta reds av maran. En gång såg hon, när maran hade lämnat henne, i ljuset från glöden i spiseln en granne, en skomakare, som gick ut från rummet.

sid 69

sid 71

ACC. NR M. 1950

Dubblott

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Kunde en kvinna skilja en groda från en orm, så att grodan var oskadd, så fick hon lätta barnsängar.

Det fanns bärplockare som soliga och vackra dagar sett trollens guld och silver ligga utlagt i högar i solen. sid 71

"En bonde gick det så rysligt framåt för. En natt la han sej på lur på logen. Då fick han se, hur en hel mängd tomtar kom och bar in rågax i logen till honom. Så var det en liten stackare, som bara rådde med ett enda rågax och han stönade rätt så bra. Då började bonden att skratta: "Vad är det där att stöna för, bara ett rågax !" -- "Du ska få för du stöna, du!" sa tomten och sen den dagen började det att gå utför för bonden och han vart till slut med alldeles utfattig."

Förr i världen brann alltid ett ljus hela julnatten.

Om på ett ställe, där mycket folk var samlat och pratet är i full gång, såsom på ett kalas, det helt plötsligt utan någon yttre anledning, blir alldeles tyst, kommer någon i familjen, där sällskapet är samlat, snart att dö.

n Julafton barrades förr på golvet.

Julafton satte alla i huset sina skor i en lång rad. Den vars skor på morron var vända, skulle dö nästa år. En dräng fick genom detta bruk och denna tro ett utmärkt tillfälle att göra sin matmor alldeles förtvivlad.

sid 73